

İHLAS-I TAM VEYA ETEM

İhlas, hak ve hakikata tercüman olma niyet ve gayreti taşıyan ışık süvarilerinin kûtu ve suyu bir ihsan-ı ilahi olarak Hakk'a hizmet ayrıcalığı ile şerefyâb talihlilerin her adım başı kana kana yudumlamak zorunda oldukları Rahman iksiridir. Öyle ki bu iksirden nasibini almamış amel hayatdar gözüken bir kadavra ehl-i amel ise güzel görünümlü bir acûze-i şemtâdır.

İhlas, Hakk'a hizmet vazifesinin gerçek sahibi peygamber efendilerimizin en birinci vasfı belki de ihlasa erdirilmiş birer muhlas olmaları açısından fitrî bir tavırlarıdır. Bu itibarla ihlasın öğrenilebileceği en güzel kaynak ta onlardır. Bu manaya 950 senelik bir tebliğ maratonunda topu topu bir avuç insana ancak kendini anlatabilmiş Hazreti Nuh Efendimizin kameti ne de bâlâ gözükmetedir! Evet ihlas tarih serüveni boyunca en güzel örneklerini onlarda bulmuş ve Kur'an'ın her peygamber için düştüğü kayd-ı müşterek olan "**Benim maddi-manevi ücretim Allah'a aittir.**" ve "**Rasulun vazifesi tebliğden başka bir şey değildir.**" beyanları ile kamil bir tarifine ermiştir.

Yani daha açık ifadesi ile ihlas Hakk'a tercümanlık karşısında bırakın maddi bir beklenti içerisine girmeyi manevi bir ücret anlamına gelen teşekkür ve saygıyı dahi beklememek hatta bu manevi ücretin bir farklı boyutu olan hizmet arkadaşlarının takdirlerinden dahi geçmek; ve bir adım ötesi itibariyle de anlattığın hakikatin muhatab tarafından kabulünü bile amelinin asıl ya da tâli bir maksadı haline getirmemektir.

İhlas-ı tâm veya **etem** ise, eksiği-gediği olmayan mükemmel ihlas manasına gelen *-ihlasını tavsif edecek beyanı bulmakta zorlandığım için adını basitçe anmak zorunda kaldığım-* Üstad Bediüzzaman Hazretlerine ait bir tabirdir. Ahirzamanda iman ve Kur'an'a hizmet eden şahs-ı maneviye temsil şerefi ile tebci edilmiş Üstad Hazretleri 20 ve 21. Lem'alarda zaman zaman bu tabire yer vermiştir ve kanaatimce tabir birazdan okuyacağınız ihlas tasnifi için oldukça müsait bir üst başlık kabiliyetini haiz bulunmaktadır.

Risaleler içerisinde bir çok yerde geçmesi hasebiyle artık oldukça mutaaref olan ve Üstadın [21. Lem'ada](#) da sarahaten zikrettiği bir gerçek vardır ki ahirzamandaki iman ve Kur'an hizmeti bir şahs-ı manevi hizmetidir. Dolayısıyla bu kervan içerisinde fert fert insan-ı kamillerin bulunması yerine *-ki nice tasavvufi anlamda insan-ı kamillerin varlığı da bir gerçek olmakla birlikte-* fertlerin birer azalarını oluşturduğu insan-ı kamil ismine layık bir şahs-ı manevi söz konusudur. Burada bahsi edilen tabirlerin tasavvufi tabirler olmakla birlikte klasik tasavvuf literatürünün dışında bir kısım anlamlar yüklendiği tabii olarak görülmektedir zannederim. İşte bu manada Üstad Hazretlerinin özellikle [21. Lem'ada](#) anlattığı ihlas kavramı da klasik tasavvufi anlamın dışına taşan bir mahiyet arz etmektedir.

Daha açık konuşacak olursak, tasavvufi anlamda ihlas kişinin her amelinde Allah'ın rızasını esas maksad yapmasıdır ki insan-ı kamilin de en önemli vasfıdır. Nitekim Üstadın da birinci düsturda ifade ettiği "**Amelinizde rıza-yı ilahi olmalı.**" kaidesi böyle bir ihlası dile getirmektedir. Lakin geride kalan üç düstura ve [20. Lem'aya](#) göz atıldığında görülecektir ki Üstad Hazretleri bu düsturlarda bir insan-ı kamil ismine layık şahs-ı manevinin azalarını teşkil eden fertlerin birbirleri arasındaki münasebetlerini düzenlemekte ve bu manada klasik ihlas tanımının dışına taşan bir tanımlamanın içerisine girmektedir.

İşte bu noktada *-bundan sonra da daha rahat konuşabilmek için-* bahsi geçen tasnifi yapmak yerinde olacaktır.

Üstadın birinci düsturunuza diye ifade edip bizim de kısaca "**Amelinizde rıza-yı ilahi olmalı.**" tabiri ile özetlediğimiz fert ile Zat-ı Bâri arasındaki ilişkiyi düzenleyen ihlas ferdî ihlas bir insanı kamil ismine layık şahs-ı manevinin azaları arasındaki ilişkiyi düzenleyen sair düsturlar ise içtimaî ihlastır. İhlas-ı tâm veya etem ise işte bu iki tür ihlası şemsiyesi altında toplayan tam ve kamil ihlas demektir. Bu noktadan ahirzamanın peygamber varisleri ne sadece ferdî ihlas ile yetinmeli ne de içtimaî ihlasta bir kahraman kesilip ferdî ihlası unutmaları bilakis her ikisi ile birden kanatlanıp ihlas-ı tâm'a ermelidir.

Şimdi bu tasniflemeyi yaptıktan sonra kamil manadaki resmini risalelere ve Üstadın hayatına havale ederek, ferdî ve içtimaî ihlasın temel renklerini belirlemeye çalışalım:

Ferdî ihlasa ait kilit cümle şudur:

"Bu hizmette doğrudan doğruya Cenab-ı Hakk'ın rızasını asıl maksat yapmak lazımdır."

Buradaki doğrudan doğruya ifadesi sanıldığından ötesinde derin manalar taşır. Yani maksadınızı rızayı ilahi olarak belirleyin ve sakın ola bu maksada hizmet ederken araya -yine o maksada hizmet ettiğini düşündüğünüz- tali maksatları sokmayın demektir. Bu manada "*Ben falana güzelce anlatıp meselemi beğendireyim; sonra o beni ve meselemi kabul etsin ve böylelikle ben de rızayı ilahiyi elde etmiş olayım.*" demeyin; bilakis 'Rabbimin rızasını kazamak için anlatmalıyım.' deyin ve anlatın; gerisi ile uğraşmayın demektir.

Ferdî ihlasın bir diğer boyutunu da [20. Lem'adaki](#) şu cümleler çok güzel özetler:

"Teveccüh-ü nâs istenilmez; belki verilir. Verilse de onunla hoşlanılmaz. Hoşlansa ihlası kaybeder riyaya girer. Şan-ü şeref arzusu ile teveccüh-i nâs ise; ücret ve mükafat değil. Belki

ihlassızlık yüzünden gelen bir itib ve mücazattır."

Ferdî ihlasla alakalı olan bir diğer husus ise buraya kadar ifade edilen düsturlara riayetle yapılmış bir ameli dahi bir daha hortlamamacasına hiçlik gayyalarına gömmek kendi iç dünyamızda dahi o ameli hatırlamamak hele hele amellerimizim envanterini tutup onunla zımnî bir şekilde kardeşlerimize yukarıdan bakan hayali bir taht kurma gafletine hiç düşmemektir.

Hatırdan dûr edilmemesi gereken oldukça önemli bir diğer mesele de bugün dindar insanlar olarak kendi sosyal çevremiz içerisinde dinî yaşamımız ile bir konum alıyor oluşumuz gerçeğidir. Yani dostlarımız bizlere dinî hassasiyetlerimiz ve amellerimiz sebebi ile saygı ve sevgi duyar haldedirler. Bu da beraberinde hizmet götürdüğümüz insanlardan değil de beraberce hizmet ettiğimiz insanlardan takdir görme arzusunun kamçılanmaktadır. Zira yaşadığımız sosyal hayat dinî motifleri yoğun olan bir hayattır ve biz farkında olsak ta olmasak ta dinî özelliklerimizle bu hayat içerisinde yer almakta açık ifadesi ile konum sahibi olmaktayız. Bu açıdan dikkat edilmesi gereken husus dostlarımızın takdirlerine ne denli bel bağlamamız gerektiği ya da bu takdirlere yönelik bir beklentinin ihlasla ne ölçüde çatıştığı hususudur.

İçtimaî ihlasa gelince, o Üstad Hazretlerinin oldukça derinlemesine üzerinde durduğu ve şahs-ı manevi ile doğrudan alakadar olması bakımından Üstadın hususi ihtimamına mazhar olmuş bir konudur ve tasavvufi anlamdaki ihlastan oldukça farklıdır.

İçtimaî ihlasın ilk düsturu,

"Bu hizmet-i Kur'aniyede bulunan kardeşlerinizi tenkit etmemek ve onların üstünde fazilet furuşluk nev'inden gıpta damarlarını tahrik etmemektir."

Bu düsturun ardından hepimizin bildiği şu örnek gelir:

"Çünkü nasıl insanın bir eli diğer eline rekabet etmez; bir gözü bir gözünü tenkit etmez; kalp ruhun ayıbını görmez belki birbirinin noksanını ikmal eder, kusurunu örter, ihtiyacına yardım eder, vazifesine muavenet eder; yoksa o vücut-u insanın hayatı söner ruhu kaçır cismi de dağılır."

"Hem nasıl ki bir fabrikanın çarkları birbiriyle rekabetkarane uğraşmaz birbirinin önüne tekaddüm edip tahakküm etmez,

biribirinin kusurunu görerek tenkit edip sa'ye şevkini kırıp atalete uğratmaz. Belki bütün istidatlarıyla biribirinin hareketini umumi maksada tevcih etmek için yardım ederler, hakiki bir tesanüd bir ittifak ile gaye-i hilkatlerine yürürler..."

Aslında çoğumuzun okurken pek te dikkat atfetmediğimiz bu örnek bir kardeşimizin gıpta damarını tahrik etmemenin düsturlarını ya da içtimaî ihlas adına üzerimize düşen sorumlulukları tek tek işaretlemektedir. Örneğin sadece yüklemelerini sıraladığımızda karşımıza şöyle bir tablo çıkar:

- *Rekabet etmez.*
- *Tenkit etmez.*
- *Ayıbını görmez.*
- *Bilakis noksanını ikmal eder.*
- *Kusurunu örter.*
- *İhtiyacına yardım eder.*
- *Vazifesine muavenet eder.*
- *Biribirinin önüne tekaddüm edip tahakküm etmez.*
- *Tenkit edip sa'ye şevkini kırıp atalete uğratmaz.*
- *Belki bütün istidatlarıyla biribirinin hareketini umumi maksada tevcih etmek için yardım ederler.*
- *Hakiki bir tesanüd bir ittifak ile gaye-i hilkatlerine yürürler.*

Şimdi kabaca bu maddeler üzerinde duracak olursak şunları söylememiz mümkündür: Ortada yapılacak bir hizmet varsa kardeşler bunu yapma hususunda bu güzel işi ben yapayım ve sevabından ben hissedar olayım düşüncesi ile dahi olsa sakîl bir rekabete girip ortaya atılmamalı belki îsar hasleti ile bezenip kardeşini kendi nefsine tercih etmelidir. Aksi takdirde üçüncü düsturda çok net ifade edildiği üzere içtimaî ihlasa zarar gelme ihtimali vardır. Bu durumda şunu düşünmek icab eder: [20. Lem'anın üçüncü esasında](#) gayet açık bir dille ifade edildiği gibi Cenab-ı Hakk'ın rızası ancak ihlas ile kazanılabilir. Yoksa muvaffakiyet çok iş becerme halkın gözünde olma ve fazlaca dinlenilir olma ile değil. Bu itibarla Üstadın ifadeleri ile diyecek olursak

"Kemiyetin ehemmiyeti o kadar medar-ı nazar olmamalı. Çünkü bazen bir tek adamın irşadı bin adamın irşadı kadar Rızayı İlahiye medar olur..."

Bunun ötesinde kardeşler birbirlerinin kusurunu örtmek için yarışmalı noksanını ikmale *-kardeşini rahatsız etmeden-* can atmalı hele hele diğerinin önüne tekaddüm ederek onun hizmet ve hareket sahasını daraltmamalı tenkit ederek en önemli bir sermaye olan şevki kırmamalı iş yapma arzusunu yaralayıp kardeşinin tembelliğine ve hizmetlerin yarım kalması gibi bir zulme sebebiyet vermemeli bilakis bir kardeşin şevkinde kendiliğinden bir kırılma varsa onu tatlı bir dille ve hissettirmeksizin tekrar eski vedisine ulaştırmalı ve ittifakın hayr-ı mahz olduğunu bilerek nefsinin aleyhine olan hususlarda hatta belki de haklı olduğu konularda geri adım atmasını bilip ittifaktan yana olmalıdır. Bütün bunlar yapılırken de bu incelikleri bir faziletmiş gibi algılayıp kişi kendini yapma ile yapmama arasında muhayyer bir tercih ehli olarak görmemeli bilakis bunları birer ödev bilmelidir.

Bu anlatılan hususlar emsallerin takınmaları gereken tavırlar olduğu gibi, önde görünenlerin de gıpta damarını tahrik etmeme adına üzerlerine düşen vazifeler vardır. Mesela onların takdirleri haklı ya da haksız cemiyet içerisinde bir kıymet ifade ediyorsa şayet onlar takdir hak eden dostlarından takdirlerini sakınıp cimrilik yapmamalı ya da sahiplendikleri kimseleri başkalarını muallakta bırakacak ölçüde sahiplenmemelidirler. Unutulmamalı ki bu yolculukta kimse malik değildir; olsa olsa arada bulunan tevzi memurları vardır ve bu memurlar gerek takdirlerinde gerekse de vazife tevzilerinde malikiyet duygusuna kapılmamalı takdir ve tevzilerinde kimilerine cömert kimilerine de cimri davranmamalıdır. Hakeza insanlar üzerinde *-meşru ortamlarda dahi-* geliş güzel tenkit ve değerlendirmelerden de kaçınmalı bu tür ifadelerinin arkadan gelenler tarafından rasih bir hüküm olarak algılanabileceğinin farkında olmalıdırlar.

Ayrıca kollektif şuur ve birlikteliğin en güzel yaşandığı bir ortam olan meşveretten hiçbir zaman ayrılmamalı ben ve bana tanınan yetkinin meşru sınırları ya da hızlı ve manevra kabiliyeti yüksek mualece deyip ferdî hareket ederek tevhid ruhunu zedelemekten de son derece sakınmalıdırlar.

Önde görünenlerin dikkat etmesi gereken bir diğer husus ise, tevzi sırasında insanları kendi (*önde görünenlerin kabiliyetlerini kastediyorum*) bilgi tecrübe ve yetenekleri seviyesinden değerlendirip onları yetersiz görme ve ağırlıklı olarak daha becerili gördükleri ya da sempatik ve iletişimini kolay buldukları insanlarla iş yapma eğilimine kapılma ihtimalleridir. Bilgi tecrübe ve yetenek vs. elbetteki önemli kriterlerdir lakin tek geçer akçe değildir. Eğer illaki bir geçer akçeden bahsedilecekse, o tabii ki **ihlas** olacaktır ve ona da kimin sahip olduğu hakkı ile bilinemez. Öte yandan gaflet etmemek gerekir ki, önde görünenlerin bir vazifesi de âdeta yeni yürümeye başlayan çocuğu arkasından daima onu teşvik eden ve kollayan bir baba gibi içlerinde temiz duygular taşıyan fakat bunları gereği gibi sosyalize edemeyen arkadaşlarını hizmete kanalize etmek onların noksanlarını ikmal etmek ve onlara da kervanda bir yer vermektir. Aksi halde bu hizmet bir hususi yetenekliler kulübüne döner ki Allah'ın rızasını hedefliyen bir kervana böyle bir gömlek biçmek büyük bir zulm olur. Zira Müslüman cemiyet zenci köle Bilal ile o köleyi azatlıyan saygın tüccar Ebu Bekr'in *-radıyallah anhum ecmein-* aynı sofraya aynı saygınlık ile beraberce oturabildikleri bir cemiyettir ve Müslüman bir sosyal

düzeni sair seküler sistemlerden ayıran en belirgin özellik belki de budur.

Bütün bunlardan sonra şayet bir hizmet eri bir kardeşi ya da bir büyüğünden içtimai ihlas zaviyesinden bir zuhûle maruz kalırsa o da kusurları görmeme düsturuna bağlı kalmalı bu zuhûlde bir kasdın olmadığını yönünde hüsn-ü zan ile memur olduğunu bilmeli ve bu zanna gönülden inanmalı belki yerince ve usulünce bazı hususları ifade etmeli bütün bu meselenin kendisi açısından bir imtihan olduğunu bilerek hayr-ı mahz olan ittifaktan yana olmalı ve meselenin çözümü adına dua etmelidir.

Unutulmamalıdır ki Cenab-ı Hakkın rızası mutlak manada bir iş yapmada değil bilakis ihlasta ya da ihlasla iş yapmaktadır. Sonra Kur'an'ın ifadesi ile arzullah geniştir; hakeza hizmet kalemleri de geniştir ve kişi bir kardeşine tebessüm ve rıfk ile muamele ederek dahi hizmet edebileceğinin farkında ve şuurunda olmalıdır. Takdir toplayan ve beğenilen değil bilakis ihlaslı olan ya da olmayan amel asıldır.

İçtimai ihlasa ait ikinci bir düstur ise, Üstad Hazretlerine ait yeni bir terminoloji ile kendisini ifade etmektedir: Fenâ fi-l-ihvân.

Üstad Hazretleri tasavvuftaki **fenâ fi-ş-şeyh** ve **fenâ fi-r-rasûl** tabirlerini alıp kendi mesleği olan halîliye mesleği ve hillet meşrebinde Fenâ fi-l-ihvân düsturuna inkılab ettirmiş ve hizmet erlerinin kardeşlerini şeref beğenilir olma makam takdir övgü teveccüh ve maddi menfaat konularında kendilerine tercih etmeleri gerektiğini; onların meziyetlerini adeta kendilerine ait bir meziyet gibi görerek onların faziletlerini kendi faziletleri olarak addetmelerini hatta bu fazilet ve meziyetler karşısında nasıl kendileri bir fazilete mazhar olduklarında Rabbilerine şükr ile geriliyorlarsa aynı şükür duyguları ile şahlanıp kardeşlerinin bu meziyetleri için de Rabbilerine şükr etmelerini kısacası kardeşlerinde fânî olmalarını salıklamıştır. Öyleki böyle bir fenâ yarışında her bir kardeş diğerinde fânî olup cem'iyeten tefanî sırrına ererler ve Üstadın ifadeleri ile kendi hissiyat-ı nefsanîyelerini unutup kardeşlerinin meziyyat ve hissiyatları ile fikren yaşar hale gelirler.

Bu tefanî yolculuğunda dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta da Üstadın 'Hillet ise en yakın ve en fedâkar arkadaş ve en güzel takdir edici yoldaş ve en civanmerd kardeş olmak iktiza eder.' düsturudur. Dikkat edilirse Üstad Hazretleri bu cümlede sadece takdir edici yoldaş deyip geçmemiş bilakis en güzel kaydını düşerek ifade etmiştir. Bu belki de şu demektir: Kardeşleri mücerred manada yaptıkları güzel amellerinden dolayı övmenin her zaman için şayan-ı takdir bir davranış olduğunu zannetmeyiniz. Zira bazen olur ki Rahman Rab kardeşinizi bir güzel amele erdirip onu âdeta sivri bir kurşun kalem ucunu anımsatan ihlas dağının en uç noktasında ayak parmağı ucunda arz-ı endam etme güzelliğine mazhar kılabilir. İşte bu gibi durumlarda onu övmek o nazik durumdaki kardeşinize şiddetli bir rüzgar estirmek manasına gelebilir. Belki bu tür durumları müşahede ettiğinizde bir sessiz şükür ile geçmek ya da takdir duygularınızı *-şayet menfaatdar olacaksa-* gıyabta ifade etmek dolayısıyla takdir edici yoldaş değil belki en güzel takdir edici yoldaş olmak gerektir.

İhlas ve ihlas-ı tâm ile alakadar bütün bu hususları gözden geçirdikten sonra Üstad Hazretlerinin 'Bu Lem'a laakal her onbeş günde bir defa okunmalı.' tembihinin ne kadar gerçekçi olduğunu hatırlatmaya gerek yoktur zannediyorum. Zira [20. Lem'aya](#) serlevha yaptığı hadisın beyanı ile

"Bütün insanlar helak olmuş onlar içerisinde ancak bilgi sahipleri kurtulmuştur. Bilenler de helak olmuş; lakin onlar içerisinde bildikleri ile amel eden bilgilerini pratize edenler kurtulmuştur. Bildikleri ile amel edenler de helak olmuş; ancak onlar içerisinde bildiklerini ihlas çerçevesinde hayata taşıyan kimseler kurtulmuştur. Size son bir şey diyeyim mi? İhlaslı olanlar da ihlasın taşıdığı incelikler gereği her zaman için onu kaybetme ve dolayısıyla da bütün davayı kaybetme gibi büyük bir tehlike ile karşı karşıyadırlar."

Bir hatm-i kelama vasıl olacak olursak, gelin benim de cevabını bilmediğim bir azim suali vicdanlarımıza tevcih ettirelim:

- Ahir zamanın dehşetli savlet ve bid'aları neticesi maneviyatları travmalı hale gelmiş biz zedeli ruhların ahiret adına taşıdıkları tek ümit ve sermaye içerisinde bulunduğumuzu düşündüğümüz şahs-ı manevi ve onun sevap havuzundan istifade ise; ve yine bu havuzdan istifade şartı içtimaî ihlas düsturları zaviyesinden yaşamak ve kardeşlerde fânî olmaksa; bu şartı yerine getirememek sırların açığa döküldüğü o günde havuzdan istifade edememek anlamına mı gelir?

Eğer öyle ise o zaman halimiz nice olur!..